

Pojem a „pojímající“

Pojem sám není ničím „pojímajícím“, leda v nepřesném, přeneseném smyslu; skutečné pojímání je výkonem myšlení, je to aktivita mysli, a ještě přesněji: myslícího subjektu. Tím vskutku „pojímajícím“ je tedy vědomý, myslící subjekt. O pojímání můžeme ovšem uvažovat (a mluvit) buď v širším významu jako o aktu chápání nebo rozumění vůbec, anebo v užším smyslu jako o chápání nebo rozumění za pomoci pojmů a prostřednictvím pojmů. Pojmy a pojmovost vůbec tedy představuje jistý vynález, tj. vylepšení způsobu, jak v mysli „uchopit“ něco, co nám bez pojmů více nebo méně uniká, eventuelně o čem bez pojmů nemůžeme mít vůbec žádné ponětí. Tak např. bez pojmů nikdy nemůžeme myšlenkově upřesnit, co to je rovnoramenný trojúhelník, dokonce ani co to je trojúhelník. Pojmy jsou tedy opravdu pouhý „nástroj“, řečeno s Aristotelem, jsou jen ORGANON, a jako takový nejsou samy schopny žádné samostatné aktivity, ale jsou myšlenkové aktivitě vědomého subjektu k dispozici právě jako pomůcka, jako prostředek (příčemž by nebylo dobré to příliš přirovnávat k nástrojům nějaké fyzické aktivity, jako je třeba lopata; jsou to spíš jakési způsoby, možná něco jako „programky“, jak o nich mluvíme v případě počítačů). Tím pojímajícím je nutně vždy myšlenkový akt, a protože ten je hodně proměnlivý a snadno ovlivnitelný různými podněty zvenčí i zevnitř, které myšlenkovou pozornost odvádějí jinam, než je třeba, hlavní funkcí pojmů je upevnit ony pojímající akty myšlení, aby se vskutku co nejpřesněji vztáhly k tomu, oč vlastně jde. A tím jsou především intencionální předměty (a nepředměty), tj. určité zvláštní modelové konstrukce, které ony intence, mající někdy tendenci k těkání, pevně soustředí jedním směrem. Naprosto oprávněnou Husserlovu kritiku psychologismu v logice nelze interpretovat tak, že se z pojmů udělají jakoby samostatné „objekty“ (ani „logické objekty“, jak by tomu chtěl Materna); pojmy žádnými takovými objekty nejsou a nelze je ani jako nějaké „intencionální objekty“ zpředmětňovat, objektivovat (leda chybně a neprávem). O „pojmu pojmu“ bude možno legitimně uvažovat a mluvit až tehdy, kdy se naučíme soustřeďovat nepředmětné intence svého myšlení aspoň zčásti tak efektivním způsobem, jak jsme se to naučili dělat s intencemi předmětnými.

(Písek, 080730-3.)